

Галина Миронівна КУЛИНА

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування,
Тернопільський національний економічний університет,
вул. Львівська 11, м. Тернопіль, 46011, Україна
E-mail: sersks@ukr.net
Телефон: +380671021144

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ У СВІТІ

Кулина, Г. М. Сучасні тенденції розвитку страхування життя у світі [Текст] / Галина Миронівна Кулина // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 15. – № 2. – С. 64-70. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Важливу роль у забезпеченні страхового захисту життя і здоров'я громадян та зміцненні інвестиційного потенціалу країни відіграє практична реалізація програм страхування життя. Метою дослідження є аналіз основних показників розвитку страхування життя у світі й Україні на сучасному етапі та із врахуванням світового досвіду окреслення перспектив його модернізації у вітчизняних умовах. На основі макроекономічних індикаторів проведено аналіз сучасних тенденцій розвитку ринку страхування життя у світі у розрізі розвинених країн та країн, що розвиваються. Встановлено, що страхування життя в індустриальних країнах перебуває на стадії повного насичення такими послугами, тоді як у країнах, що розвиваються, інтенсивно зростає. Здійснено оцінку особливостей розвитку вітчизняного ринку страхування життя. Із врахуванням світового досвіду запропоновано напрями модернізації страхування життя в Україні у контексті забезпечення політико-економічної стабільності в країні, розробки програм додаткового соціального захисту громадян, розвитку автоматичного андеррайтингу та страхового посередництва, новелізації страхових продуктів, підвищення кваліфікації медичних андеррайтерів. Наведено характеристику глобальних чинників, які спроможні здійснити трансформацію страхового ринку, а саме: політичного, економічного, соціального, технологічного та екологічного.

Ключові слова: модернізація; соціальний захист; страхування життя; страхові компанії; страхові премії; страховий ринок.

Галина Мироновна КУЛЬНА

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СТРАХОВАНИЯ ЖИЗНИ В МИРЕ

Аннотация

Важную роль в обеспечении страховой защиты жизни и здоровья граждан и укреплении инвестиционного потенциала страны играет практическая реализация программ страхования жизни. Целью исследования является анализ основных показателей развития страхования жизни в мире и Украине на современном этапе и с учетом мирового опыта определения перспектив его модернизации в отечественных условиях. На основе макроэкономических индикаторов проведен анализ современных тенденций развития рынка страхования жизни в мире в разрезе развитых и развивающихся стран. Установлено, что страхование жизни в индустриальных странах находится на стадии полного насыщения такими услугами, тогда как в развивающихся странах, интенсивно растет. Осуществлена оценка особенностей развития отечественного рынка страхования жизни. С учетом мирового опыта предложены направления модернизации страхования жизни в Украине в контексте обеспечения политико-экономической стабильности в стране, разработки программ дополнительной социальной защиты граждан, развития автоматического андеррайтинга и страхового посредничества, новелизации страховых продуктов, повышения квалификации медицинских андеррайтеров. Приведена характеристика глобальных факторов, которые способны осуществить трансформацию страхового рынка, а именно: политического, экономического, социального, технологического и экологического.

Ключевые слова: модернизация; социальная защита; страхование жизни; страховые компании; страховые премии; страховой рынок.

Galyna Myronivna KULYNA

PhD in Economics,
Associate Professor of Department of Finance and Insurance Entities,
Ternopil National Economic University,
Lvivska str., 11, Ternopil, 46011, Ukraine
E-mail: sersks@ukr.net
Phone: +380671021144

MODERN TRENDS IN LIFE INSURANCE IN THE WORLD

Abstract

A practical realization of life insurance programs plays important role in providing insurance protection for the life and health of citizens and strengthening the investment potential of the country. The aim of the study is to analyze the main indicators of life insurance in the world and Ukraine at this stage. It has been proved the necessity to take into account international experience outlining the prospects for modernization in local conditions. Based on macroeconomic indicators of the analysis of current trends in the life insurance market in the world within developed countries and developing countries is carried out. It is proved that life insurance is under complete saturation of such services in industrialized countries, while in developing countries it is growing rapidly. The estimation of the peculiarities of the domestic life insurance market is considered. Taking into account the world experience, the directions of life insurance modernization in Ukraine in the context of ensuring political and economic stability in the country are proposed. Also the development of additional programs of social protection of the automatic underwriting and insurance mediation, amendment of insurance products, training of medical underwriters are considered. It is given the characteristics of global factors that are able to carry out the transformation of the insurance market, namely: political, economic, social, technological and environmental.

Keywords: modernization; social security; life insurance; insurance companies; insurance premiums; the insurance market.

JEL classification: G22

Вступ

Характерною рисою процесів, що відбуваються в суспільстві, є зміна пріоритетів подальшого розвитку економічних систем, яка обумовлює переосмислення основних законів і принципів соціально-економічного поступу держав. Визначальне місце у таких трансформаціях відведено страхуванню. Саме на нього покладено завдання сприяння економічній стабільності та фінансовій безпеці в країні та забезпечення страхового захисту від численних ризиків природного й техногенного походження. Як складова системи страхування, страхування життя вважається стратегічно важливою компонентою страхового захисту життя і здоров'я громадян. При цьому воно є потужним каталізатором розвитку держави через акумулювання значних фондів грошових коштів у формі страхових резервів із їх подальшою алокацією у різних секторах економіки.

Для України як соціально спрямованої держави надзвичайно важливим є забезпечення більш ефективного функціонування ринку страхування життя, оскільки це дозволить, з одного боку, виконувати й надалі поставлені перед нею соціальні завдання, а з іншого, – активізує діяльність супутніх з ним галузей. Задля цього необхідно здійснити аналіз закономірностей розвитку страхування життя у світі з метою модернізації вітчизняної сфери страхування.

Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних засад страхування життя внесли такі вітчизняні і зарубіжні науковці як: Т. Артюх, Н. Внукова, О. Залетов, Г. Малинич, В. Плиса, О. Привалова, О. Фарат, Т. Яворська та ін. Віддаючи належне існуючим напрацюванням та не применшуючи їх вагомості, слід акцентувати увагу на пошуку можливих шляхів активізації в Україні операцій зі страхування життя на основі аналізу закономірностей його розвитку у світі.

Мета статті

Метою дослідження є аналіз основних показників розвитку страхування життя у світі й Україні на сучасному етапі та із врахуванням світового досвіду окреслення перспектив його модернізації у вітчизняних умовах.

Виникнення страхування життя обумовлене розвитком страхування та необхідністю більш системного соціального захисту громадян. За своєю суттю воно втілює в собі цивільно-правові відносини

між страховиками і страхувальниками, у результаті яких відбувається захист майнових інтересів застрахованих осіб, пов'язаних із забезпеченням їх життя і здоров'я, а також накопичення для них певного капіталу у формі страхової суми та інвестиційного доходу. На відміну від класичного ризикового страхування, страхування життя "не забезпечує відшкодування матеріальних збитків, а дає змогу гарантовано одержати застрахованим громадянам або їх сім'ям грошову допомогу" [1, с. 10]. Так, зазначений вид страхування, пропонуючи широкий спектр страхових гарантій та інвестиційних послуг, дозволяє громадянам вирішувати цілий комплекс соціально-економічних проблем у контексті:

- фінансового захисту сім'ї у разі втрати годувальника та доходу померлого члена сім'ї чи у разі тимчасової/постійної втрати працездатності;
- додаткового пенсійного забезпечення;
- акумулювання коштів з метою матеріальної підтримки дітей при досягненні ними повноліття;
- страхового захисту приватного бізнесу, спадщини тощо;
- збільшення особистих доходів за рахунок надання пільг з оподаткування премій і виплат зі страхування життя.

Відтак, страхування життя є ефективним інструментом страхового захисту громадян і джерелом їхніх майбутніх матеріальних благ.

Відслідкування останніх тенденцій розвитку ринку страхування життя у світі засвідчує певне сповільнення темпів зростання його обсягу в індустріально розвинених країнах (Велика Британія, Італія, Люксембург, Німеччина, США, Франція, Японія тощо) (рис. 1).

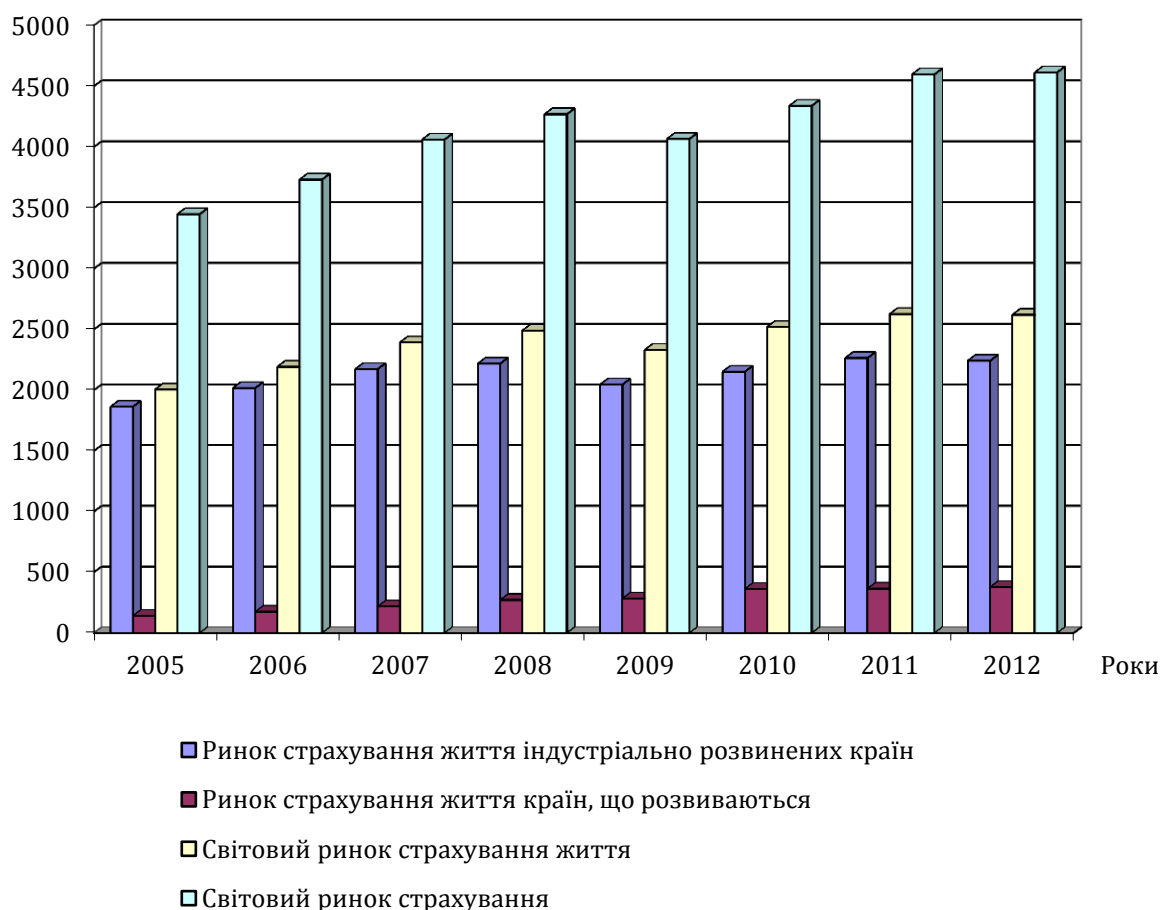

Рис. 1. Динаміка обсягу страхових платежів ринків страхування життя у світі за 2005–2012 рр., млрд. дол. США [2].

Це обумовлено тим, що в згаданих країнах ринок вже насичений фінансовими послугами зі страхування життя. Крім того, окремі з них ще досі намагаються подолати наслідки фінансово-економічної кризи, за результатами якої згідно із оцінкою Swiss Re втрати страховиків були більшими, ніж втрати виробників під час Великої Депресії 1930 р. [3]. Так, у 2009 р. страхові компанії у розвинених країнах зібрали страхових платежів на 171,6 млрд. дол. США (8,38 %) менше, ніж попереднього. Така тенденція мала місце в Африці, Західній Європі, Океанії та Північній Америці. Це призвело до зниження обсягу світового ринку страхування життя на 158,9 млрд. дол. США або на 6,38 %. Натомість, у країнах Азії, Латинської Америки та Карибського регіону відбулося накопичення страхових внесків

страховиками. Загалом інтенсифікація операцій зі страхування життя в країнах, що розвиваються, обумовила зміну структури світового ринку страхування життя (рис. 2).

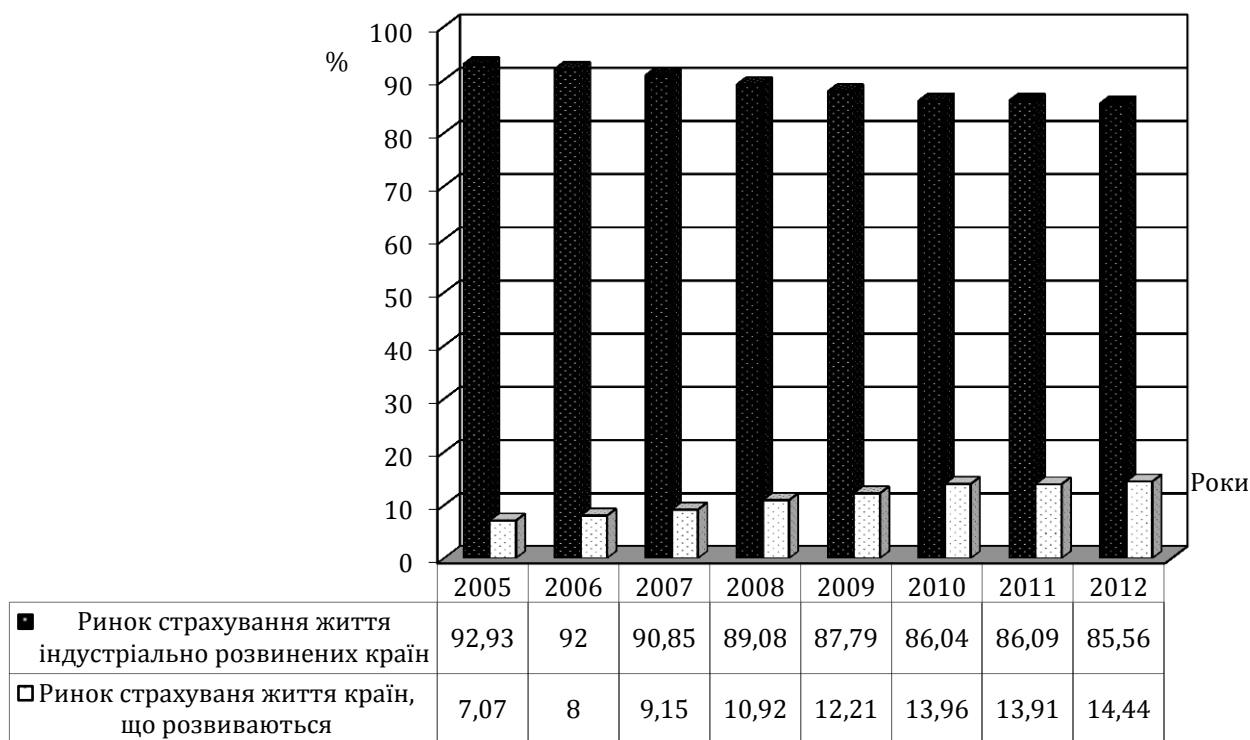

Рис. 2. Структура світового ринку страхування життя за 2005–2012 рр. [2].

Як видно даних з рис. 2, упродовж досліджуваного періоду питома вага страхових платежів зі страхування життя, які акумулювалися на ринках країн, що розвиваються, перманентно зростала (із 7,07 % у 2005 р. до 14,44 % у 2012 р.). Це свідчить про те, на яких етапах “життєвого циклу” вони перебувають і про перспективність їх подальшого зростання. Саме тому більшість страхових компаній світового рівня, намагаючись розширити межі реалізації своїх послуг, активно використовують такі ринки, що, у підсумку, дає поштовх до подальшого їх розвитку. Так, лідером на світовому ринку страхування життя у 2012 р. залишалася японська страхова компанія Japan Post Insurance із обсягом накопичених страхових премій у розмірі 1083,0 млн. дол. США (табл. 1).

Таблиця 1. ТОП-10 страхових компаній світу зі страхування життя у 2012 р. [4].

№ з/п	Страхові компанії	Країна	Страхові платежі, млн. дол. США
1.	Japan Post Insurance	Японія	1083,0
2.	AXA	Франція	1009,5
3.	Aliaz	Німеччина	920,39
4.	MetLife	США	836,78
5.	Prudential Financial	США	709,3
6.	Nippon Life Insurance Company	Японія	622,5
7.	Assicurazioni Generali	Італія	585,3
8.	Legal&General Group	Велика Британія	562,9
9.	American International Group	США	548,6
10.	Aviva	Велика Британія	512,7

Незважаючи на те, що світовий ринок страхування життя займає понад 55 % світового ринку страхування (57,34 % у 2009 р., 58,08 % – у 2010 р., 57,15 % – у 2011 р. та 56,82 % у 2012 р.), у розрізі

національних ринків його питома вага у ВВП країн упродовж аналізованого періоду перманентно знижувалася [2]. Зокрема, у 2012 р. частка зібраних страхових платежів у ВВП індустріальних країн становила 4,98 %, тоді як у 2005 р. – 5,14 %, тобто зменшилася на 0,6 %. Така ж тенденція спостерігалася й у країнах, що розвиваються (зниження питомої ваги обсягу ринку страхування життя у ВВП у 2012 р. порівняно із 2005 р. з 2,18 % у до 1,39 %). Загалом вона не перевищувала 5 %. Найбільш вагомим у співвідношенні із ВВП ринок страхування життя у 2012 р. був у розвинутих країнах Азіатського регіону (9,09 %), Західній Європі (5,58), Північній Америці (3,57 %), та Океанії (2,62 %). Найменше значення зазначеного показника спостерігалось в Африці (2,53 %), Латинській Америці та Карибському регіоні (1,28 %) й у Центральній та Східній Європі (0,57 %). В Україні питома вага страхових премій до ВВП у 2001 р. становила 0,01 %, а у III кварталі 2013 р. зросла до 0,43 %. В абсолютному вимірі обсяг ринку зріс майже вдвічі із 1095,5 млн. грн. до 1809,5 млн. грн. [5]. При цьому лише за 9 міс. 2013 р. на вітчизняному страховому ринку акумульовано валових страхових премій у розмірі 1703,9 млн. грн., що свідчить про певне відновлення довіри громадян до такого типу фінансових структур.

Варто констатувати, що щільність страхування життя у світі є вкрай диверсифікованою. Так, у країнах Північної Америки, Західної Європи та Океанії величина страхових премій на душу населення складає 1200-1800 дол. США, тоді як у Центральній і Східній Європі та Африці – 40-65 дол. США, тобто у 30 разів менше. Крім того, упродовж 2009–2012 рр. приріст зазначеного показника по світу склав 9,2 % із 341,2 дол. США до 372,6 дол. США. Найбільш вагомим зростанням страхових премій зі страхування життя на душу населення було в країнах Африки (44,6 %), Океанії (33,8 %) та Азії (27,5 %). Від'ємного значення воно набуло у Західній Європі (-0,9 %). Це обумовлено наслідками фінансово-економічної кризи 2008 р. Відмітимо, що в розвинених країнах Азіатського регіону у 2012 р. на одного жителя припадало 3380,8 дол. США страхових платежів, а в центральному секторі – лише 30 дол. США [2].

Щодо ефективності функціонування ринку страхування життя в Україні, то варто наголосити, що до 2000 року він перебував у стані занепаду. Лише починаючи з 2001 р. ситуація дещо змінилася і питома вага чистих страхових платежів зі страхування життя у загальному обсязі зібраних страхових премій країни почала зростати (із 0,59 % у 2001 р. до 10,9 % у III кварталі 2013 р.) [5]. Цього спромоглися досягти лише 30 страхових компаній зі страхування життя, які діяли у 2001 році. Станом на 01. 10. 2013 р. їх кількість зросла вдвічі, а обсяги зібраних премій збільшилися із 7,6 млн. грн. до 1703,9 млн. грн. (рис. 3).

Активність укладення угод зі страхування життя в Україні знизилася в умовах фінансово-економічної кризи 2008 року. Зокрема, обсяг отриманих страховими компаніями внесків у 2009 році зменшився на 268,2 млн. грн., що складає п'яту частину усіх платежів 2008 р. [5].

Наступного року їх розмір склав 906,5 млн. грн., що на 9,6 % більше, ніж у 2009 році. У III кварталі 2013 р. чисті страхові платежі зі страхування життя вітчизняних страховиків досягли 1703,7 млн. грн. Загалом кількість застрахованих осіб в Україні у 2008 р. становила 2,83 млн. чол., у 2009 р. – 3,13 млн. чол., у 2010 р. – 2,89 млн. чол., у 2011 р. – 1,24 млн. чол., у 2012 р. – 4,16 млн. чол. та у III кварталі 2013 р. – 4,48 млн. чол. [5].

Незважаючи на позитивні тенденції розвитку вітчизняного ринку страхування життя, варто відмітити, що його частка у світовому масштабі чи порівняно із розвиненими країнами є «статистично невловимою, особливо враховуючи географічне розташування нашої країни, чисельність населення та економічний потенціал» [6, с. 14]. Саме тому виникає необхідність модернізації сфери страхування життя. В цьому контексті варто забезпечити:

- політико-економічну стабільність в країні та завершення процесів приватизації в основних галузях національного господарства, оскільки страховий захист можливий лише для власника певних економічних благ і за умов ефективного функціонування фінансової системи;
- посилення співпраці держави і страхових компаній в напрямі розробки програм додаткового соціального захисту громадян;
- покращення механізму управління ризиками через максимальну автоматизацію страхування життя, що дасть можливість страховикам швидко обробляти великі масиви медичних баз даних (автоматичний андеррайтинг);
- підвищення якості страхових продуктів зі страхування життя та кваліфікації страховиків у зазначеній сфері страхування, особливо медичних андеррайтерів;
- розвиток страхового посередництва в частині сприяння діяльності страхових брокерів зі страхування життя.

В контексті зазначеного вище, відмітимо, що, на думку експертів компанії PwC, існує п'ять глобальних чинників, які здатні модернізувати страховий ринок у майбутньому (на перспективу до 2020 р.). До них належать:

- політичний (гармонізація, стандартизація і глобалізація страхових ринків; активізація ісламського страхування такафул; геополітичні ризики; уніфікація оподаткування страхової діяльності);
- економічний (зростання впливу ринків, що розвиваються, та посилення їх ролі в глобальній експансії на розвинені ринки; on-line дистрибуція страхових продуктів; урбанізація населення; модернізація

системи соціального захисту громадян та забезпечення їх вигоди; розвиток партнерства бізнесу та держави; зростання фіскального впливу);

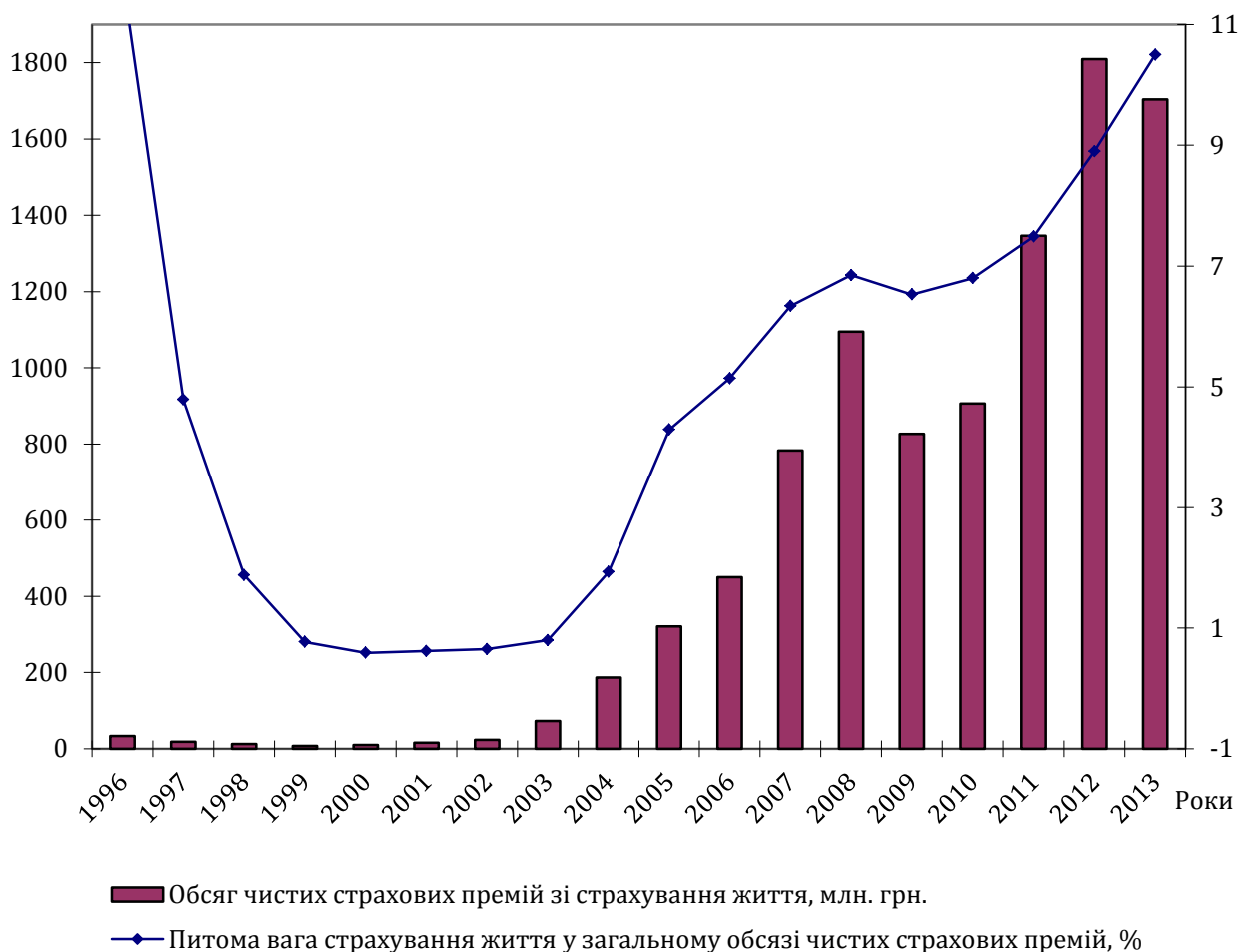

Рис. 3. Динаміка чистих страхових премій зі страхування життя та частки страхування життя в загальному обсязі чистих страхових премій в Україні за 1996–III квартал 2013 рр. [5].

- соціальний (переосмислення очікувань клієнта; моніторинг ризиків, які впливають на особу; посилення впливу загроз (вірусів та інших інфекцій, стійких до медичних препаратів) на стан людини; соціалізація населення);
- технологічний (управління великими масивами інформації та перетворення баз даних на інструмент для бізнесу; прогрес у медичній галузі; розвиток програмного забезпечення);
- екологічний (виникнення глобальних катастроф, які посилюють ризикові моделі та роблять їх більш складними та ефективними; подальше забруднення навколишнього середовища тощо).

Висновки та перспективи подальших розвідок

Резюмуючи зазначене вище, відмітимо, що як регіональні, так і світовий ринки страхування життя упродовж 2005–2012 рр. активно розвивалися. Цьому сприяло зростання чисельності старіючого населення, природні катаклізми та техногенні катастрофи, які призводять до значних людських і матеріальних втрат. Домінуючі позиції на ринку займали Велика Британія, США і Японія, що обумовлено національними особливостями зазначених країн, менталітетом та страховою культурою. В Україні страхування життя досі залишається на стадії розвитку і в майбутньому слугуватиме ефективним інструментом соціального захисту населення та інвестиційного поступу держави. Тому перспективним напрямком подальших досліджень є вивчення технологій просування продуктів зі страхування життя задля їх практичного використання у вітчизняній практиці.

Список літератури

1. Артюх, Т. М. Страхування життя в умовах сучасного страхового ринку України [Текст] / Т. М. Артюх // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – С. 9–15.
2. World insurance in 2005–2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.swissre.com/sigma/?year=2011#anchor0>.
3. Малинич, Г. М. Порівняльний аналіз розвитку ринку страхування життя у країнах світу [Текст] / Г. М. Малинич // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2011. — Вип. 1 (4) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mhhuks.pdf>.
4. Top Life insurance companies 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thebestlifeins.com/top-life-insurance-companies/world-assets>.
5. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2008–9 міс. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.
6. Залетов, О. М. Убезпечення життя [Текст] : монографія / О. М. Залетов. – К. : Міжнародна агенція “БІЗОН”, 2006. – 688 с.

References

1. Artyukh, T. (2011). 'Life insurance in today's insurance market in Ukraine' *Finance, Accounting and Auditing*, 18, 9-15.
2. World insurance in 2005–2012, from : <http://www.swissre.com/sigma/?year=2011#anchor0>.
3. Malynych, G. (2011). 'A comparative analysis of the life insurance market in the world' *Socio-economic problems and the State*, 1 (4), from : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mhhuks.pdf>.
4. Top life insurance companies 2013, from : <http://www.thebestlifeins.com/top-life-insurance-companies/world-assets>.
5. Information on the status and development of the insurance market of Ukraine in 2008-9 months 2013, from : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.
6. Zaletov, O. (2006). *Life insurance*, Kyiv: BeeZone.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2014 р.